

4. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навч. посібн. / Т.В. Майорова. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 376 с.
5. Міщенко В.І. Банківський нагляд : навч. посібн. / В.І. Міщенко, А.П. Яценюк, В.В. Коваленко, О.Г. Коренева. – К. : Вид-во "Знання", 2004. – 406 с.
6. Пересєда А.А. Управління банківськими інвестиціями : монографія / А.А. Пересєда, Т.В. Майорова. – К. : Изд-во КНЕУ, 2005. – 388 с.
7. Реверчук С.К. Управління і регулювання банківською інвестиційною діяльністю : монографія / С.К. Реверчук, Л.Г. Кльоба, М.Б. Паласевич / за ред. С.К. Реверчука. – Львів : Вид-во "Тріада плюс", 2007. – 352 с.

Башиянин Г.И., Паласевич М.Б., Сира Е.А. Система управления инвестиционными рисками банка

Вьяснена сущность понятия "риск в банковской инвестиционной деятельности". Проведена классификация инвестиционных рисков относительно реализации инвестиционных проектов и предложены пути их снижения. Определены методы управления инвестиционными рисками банка в условиях нестабильной экономики.

Ключевые слова: риск в банковской инвестиционной деятельности, виды инвестиционных рисков, политика управления инвестиционными рисками банка, этапы управления инвестиционными рисками, методы управления рисками, резервы уменьшения рисков.

Bashnyanin G.I., Palasevich M.B., Sira E.O. Control the system by investment risks bank

Essence of concept is found out "risk in bank investment activity". Classification of investment risks is conducted in relation to realization of investment projects and the ways of their decline are offered. Certainly the stages and methods of management of bank investment risks in the conditions of unstable economy.

Keywords: a risk is in bank investment activity, types of investment risks, politician of management of bank investment risks, stages of management investment risks, methods of management risks, backlogs of diminishing of risks.

УДК 005.[52+334]

Доц. Л.І. Рішук, канд. екон. наук;
доц. Н.Є. Василюшина, канд. екон. наук –
Івано-Франківський НТУ нафти і газу

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності системи управління ризиками на підприємствах, що передбачає оцінювання абсолютної та відносної ефективності, а також розрахунок економічного, організаційного, часового, інформаційного ефектів та визначення соціального ефекту, ефекту достовірності, своєчасності та інтеграції.

Ключові слова: ефективність, абсолютна ефективність, відносна ефективність, ефект, система управління ризиками.

Вступ. На сьогодні промислові підприємства характеризуються високим ступенем ризиків та низьким рівнем управління ними. Тому актуальним є формування системи управління ризиками, що дає змогу отримати позитивний результат діяльності за мінімальних втрат. Побудова ефективної системи управління ризиками – це складна та громіздка робота, яка залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх факторів. Проте її впровадження на підприємствах призведе до зменшення збитків та сприятиме їх успішній діяль-

ності. Будь-які рекомендації та розробки з удосконалення діяльності підприємства, зокрема і пропозиції щодо вдосконалення системи управління ризиками, потрібно розглядати крізь призму їх переваг та оцінювати ефективність запровадження.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є розроблення методичного підходу до оцінки ефективності системи управління ризиками на підприємствах.

Результати дослідження. У літературних джерелах і на практиці достатньо уваги приділено питанням управління ризиками [1-3] та методико-прикладним аспектам формування системи управління для підприємств окремих галузей [4-6], проте немає єдиного погляду на методику визначення ефективності систем управління взагалі і системи управління ризиками зокрема.

Під час оцінювання ефективності впровадження системи управління ризиками, оскільки і для оцінювання ефективності інших заходів, необхідно розрізняти абсолютну та відносну ефективність. Під абсолютною ефективністю розуміють той внесок, який здійснила розроблена система для досягнення кінцевої мети. Абсолютна ефективність визначається як співвідношення економічного ефекту від запровадження системи управління ризиками та витрат. Проте на практиці дуже важко кількісно виразити безпосередньо вплив системи управління ризиками на результати роботи та й для цього потрібен визначений час.

У процесі запровадження розробленої системи управління ризиками підприємство матиме такі види витрат:

- витрати на організацію робочих місць групи інформаційного та методичного забезпечення новоствореної служби управління ризиками ($B_{\text{орм}}$);
- витрати на заробітну плату працівників певної групи ($B_{\text{зп}}$);
- витрати на нарахування на заробітну плату вказаних працівників ($B_{\text{нзп}}$);
- витрати на організацію системи збирання та оброблення інформації ($B_{\text{зоі}}$);
- витрати на реалізацію обраних методів оптимізації ризику ($B_{\text{мор}}$);
- витрати на вжиття заходів щодо попередження ризику ($B_{\text{зпр}}$);
- інші витрати ($B_{\text{ін}}$).

Загальні витрати на запровадження системи управління ризиками становитимуть:

$$B = B_{\text{орм}} + B_{\text{зп}} + B_{\text{нзп}} + B_{\text{зоі}} + B_{\text{мор}} + B_{\text{зпр}} + B_{\text{ін}}. \quad (1)$$

Прогнозовано, підприємство отримає таку економію:

- зменшення збитків внаслідок настання ризикових подій (ΔZ);
- зниження витрат від простоювання підприємства чи його структурних одиниць ($\Delta B_{\text{пр}}$);
- збільшення (доотримання) прибутку підприємства через ефективне використання методів оптимізації ризику ($\Delta \Pi$);
- зменшення експлуатаційних витрат підприємства за рахунок збільшення продуктивності праці через покращення рівня інформованості ($\Delta B_{\text{ин}}$);
- зниження накладних витрат через впровадження системи управління ризиками ($\Delta B_{\text{н}}$).

Таким чином, загальна економія від впровадження системи ризик-менеджменту становитиме:

$$E = \Delta Z + \Delta B_{\text{пр}} + \Delta П + \Delta B_{\text{пл}} + \Delta B_{\text{н}}. \quad (2)$$

Оцінюючи ефективність системи управління, можна аналізувати також зміну основних показників діяльності підприємства, які відображають результати виробничо-господарської діяльності підприємства, а саме: величину прибутку, собівартість, рентабельність, фондомісткість, коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт автономії, фінансової стійкості, маневрування, обіговості тощо. Зараз ще передчасно говорити про динаміку цих показників, оскільки мінімальний термін роботи впровадженої системи, який потрібний для якісного аналізу, становить 6-12 місяців.

Відносна ефективність характеризує переваги одного варіанта системи з іншим. Оскільки на більшості промислових підприємствах відсутня система ризик-менеджменту (про що свідчать результати опитування), то наявність та впровадження розробленої сприятиме ефективній діяльності суб'єкта господарювання.

Зазначимо, що поряд із оцінкою економічної ефективності необхідно враховувати вплив запропонованих заходів на різні сторони функціонування об'єкта управління та визначати інші види ефектів, які доповнюватимуть економічний. Найчастіше науковці та практики, крім економічного, виокремлюють такі види ефектів: організаційний, часовий, інформаційний, достовірності та своєчасності, інтеграції та соціальний. Охарактеризуємо їх у ключі впровадження системи управління ризиками.

Організаційний ефект характеризує якість побудови системи управління ризиками, прийняття управлінських рішень, реакцію системи управління на непередбачувані ситуації, швидкість та правильність вибору методів управління ризиками тощо. Організаційний ефект потрібно оцінювати за допомогою таких показників:

- коефіцієнт орієнтації структури на ризик-менеджмент:

$$K_{\text{орм}} = \frac{A_{\text{упр}}}{A_{\text{уп}}} ; \quad (3)$$

- коефіцієнт надійності системи ризик-менеджменту:

$$K_{\text{н}} = \frac{P_{\text{р}}}{P_{\text{заг}}} ; \quad (4)$$

- коефіцієнт спеціалізації робіт служби ризик-менеджменту:

$$K_{\text{сп}} = \frac{P_{\text{проф}}}{P_{\text{заг}}} ; \quad (5)$$

- коефіцієнт якості виконання функцій ризик-менеджменту:

$$K_{\text{ярм}} = 1 - \frac{\sum T_{\text{н}}}{\sum T_{\text{с}}} , \quad (6)$$

де: $A_{\text{упр}}$ – чисельність персоналу підприємства, зайнятого управлінням ризиками, осіб; $A_{\text{уп}}$ – чисельність персоналу підприємства загалом, осіб; $P_{\text{р}}$ – кількість реалізованих рішень; $P_{\text{заг}}$ – загальна кількість рішень, прийнятих службою управління ризиками; $P_{\text{проф}}$ – кількість видів робіт, профільних для дано-

го підрозділу; $P_{\text{заг}}$ – загальна кількість рішень, прийнятих у підрозділі; $T_{\text{н}}$ – втрати часу через неякісне та несвоєчасне виконання функцій управління ризиками, год; $T_{\text{с}}$ – сумарний фонд часу роботи підрозділу, год.

Ефект часу полягає в тому, що зменшується час на збір, обробку та оформлення інформації, необхідної для прийняття управлінського рішення та налагодження роботи рівнів управління запропонованої системи. Релевантна інформація потрібна на всіх рівнях організації для виявлення, оцінки та оптимізації ризиків, а також для ефективного управління та досягнення поставлених цілей. Служба управління ризиками, як самостійний новостворений підрозділ, постійно відслідковує події на рівні окремих підрозділів і на рівні підприємства загалом, аналізує інформацію та формує банки даних.

Для ефективного управління ризиками фіксуються дані як за минулі, так і за поточні періоди. Інформація за попередні періоди дає змогу відстежувати відповідність фактичних даних запланованим. Дані за минулі періоди свідчать про досвід роботи організації, що дає змогу керівництву визначати взаємозв'язки та тенденції, а також прогнозувати майбутні показники діяльності. Така інформація може сигналізувати про настання подій, які потребуватимуть пильної уваги керівництва.

Поточна інформація дає змогу визначити, чи не виходить організація за межі допустимого рівня ризику. Інформація про поточні події дає змогу своєчасно оцінити існуючі ризики окремого елемента, процесу, підсистеми, підрозділу та виявити відхилення відносно запланованого показника.

Оброблена інформація подається персоналу в такій формі і в такі терміни, які дають змогу працівникам ефективно виконувати свої обов'язки щодо управління ризиками та інші. Як наслідок, усувається негативний ефект, який пов'язаний із запізненням отримання різного роду інформації та невчасне прийняття управлінських рішень.

Таким чином, економія часу досягається за рахунок таких елементів:

- економії затрат часу на процес управління ризиками, $\Delta T_{\text{пур}}$;
- зменшення затрат часу на ліквідацію негативних наслідків від настання ризикових подій, $\Delta T_{\text{ли}}$;
- зменшення часу організаційних простоїв, $\Delta T_{\text{оп}}$.

Загальна економія часу становитиме:

$$\Delta T = \Delta T_{\text{пур}} + \Delta T_{\text{ли}} + \Delta T_{\text{оп}}. \quad (7)$$

Економія витрат часу призведе до зменшення поточних витрат за окремими статтями, а також до зменшення розміру непрогнозованих збитків. Часовий ефект відобразиться позитивно і на капітальних витратах підприємства. Це пов'язано з тим, що економія часу зумовить раціональне використання виробничих потужностей та, відповідно, зменшення потреби у них. Зазначимо, що залежність від інформаційних систем та баз даних спричиняє появу нових ризиків – таких як ризик втрати інформації, її витік тощо, які потрібно також враховувати в процесі управління.

Інформаційний ефект складно подати в кількісному вигляді, проте інформація щодо виявлення, оцінки ризиків та актуальних методів їх оптимізації стає структуризованою, своєчасною, доступною та більш зрозумілою для користувачів. Розширюється об'єм інформаційних масивів, зростає рівень ін-

формаційного забезпечення працівників, виключаються рішення, які приймаються в умовах невизначеності. Перелічені фактори сприяють підвищенню якості управлінських рішень, які ухвалюються за певних умов, та загалом якості управління ризиками господарської діяльності нафтопереробних підприємств. Таким чином, підвищення рівня інформаційного забезпечення керуючої підсистеми управління ризиками призводить до зниження ймовірності виникнення ризикових ситуацій та зменшення їх ступеня впливу, і, як наслідок, зниження збитків.

Ефект достовірності та своєчасності полягає у зменшенні помилок під час підготовки та прийняття управлінських рішень за наявної системи ризик-менеджменту. Адже допущення помилок на будь-якому рівні може негативно відобразитися на показниках діяльності суб'єкта господарювання та призвести до затягнутості в часі цілого процесу. Якщо ж автоматизувати систему інформаційного забезпечення, то зменшиться вплив суб'єктивних факторів на прийняття управлінських рішень. Зауважимо, що не варто повністю виключати вплив людини на процес управління ризиками, оскільки важливим є використання ситуаційного та системного підходів, що є важливою вимогою умов ринкового середовища.

Нестача інформації при прийнятті управлінських рішень, що є наслідком низького рівня достовірності та точності, часто призводить до зниження якості управління ризиками. Підвищення рівня достовірності та своєчасності інформації забезпечить прийняття ефективних рішень та оптимального використання часу. Тому ефект достовірності та своєчасності також відобразиться на зменшенні втрат від непередбачуваних ризикових ситуацій.

Ефект інтеграції полягає в об'єднанні зусиль усіх рівнів управління для ефективного управління ризиками. Вказаний вид ефекту сприяє розширенню даних про об'єкти ризик-менеджменту, досягненні економії часу щодо їх пошуку та оброблення. Інформація з новостворених баз даних є доступною для представників будь-якого рівня управління для вирішення стратегічних та поточних завдань. Ефект інтеграції забезпечує також взаємозв'язок та вплив на ефект часу, що внаслідок дає змогу економити накладні витрати.

Соціальний ефект від запровадження системи управління ризиками полягає у появі можливості та необхідності навчання, підвищення кваліфікації працівників, формуванні атмосфери захищеності персоналу, керівного апарату та власників підприємства. Наслідком цього стає збільшення продуктивності праці, зарплатовіддачі та задоволення потреб ринку.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати про різноманітність джерел економічної ефективності. Більшість із розглянутих напрямків прояву ефективності впровадження системи управління ризиками сприяють ефективному прийняттю рішень в умовах невизначеності, оптимальному використанню часу, що призводить до покращення результатів діяльності підприємства.

Література

1. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посібн. / Л.І. Донець. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 312 с.

2. Івченко Л.Ю. Економічні ризики : навч. посібн. / Л.Ю. Івченко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 304 с.

3. Стейнберг Р.М. Концептуальные основы по управлению рисками организации: интегрированная модель / Р.М. Стейнберг, М.И. Эверсон, Ф.Д. Мартене и др. – 2004. – 151 с.

4. Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства : монографія / В.В. Лук'янова. – Хмельницький : ПП В.В. Ковальський. – 2007. – 312 с.

5. Ришук Л.І. Формування системи управління ризиками на підприємствах нафтогазового комплексу / Л.І. Ришук // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – У 9-ти т. – Т. VII. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ. – 2009. – Вип. 250. – С. 1792-1796.

6. Мішин О.Ю. Управління економічними ризиками підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами / О.Ю. Мішин. – Харків, 2006. – 20 с.

Ришук Л.І., Василюшина Н.Е. Методический подход к оценке эффективности системы управления рисками на предприятиях

Предложен методический подход к оценке эффективности системы управления рисками на предприятиях, предусматривающий оценку абсолютной и относительной эффективности, а также расчет экономического, организационного, временного, информационного эффектов и определение социального эффекта, эффекта достоверности, своевременности и интеграции.

Ключевые слова: эффективность, абсолютная эффективность, относительная эффективность, эффект, система управления рисками.

Rishchuk L.I., Vasylyshyna N.Ye. Methodical approach to evaluating the effectiveness risk management system for enterprises

A methodical approach to evaluating the effectiveness of risk management in enterprises, providing assessment of absolute and relative performance as well as calculation of economic, organizational, time, informational effects and determine the social impact, effect the reliability, timeliness and integration.

Keywords: efficiency, absolute efficiency, the relative efficiency, effect, the system of risk management.

УДК 336:330.131.7 Доц. М.В. Сороківська, канд. екон. наук – Львівська КА

МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Проведено дослідження методів аналізу і оцінки фінансових ризиків страхових компаній, зокрема статистичного методу; експертних оцінок; розрахунково-аналітичних методів (чутливості, сценаріїв, імітаційного моделювання, порівняння, побудови дерева рішень), математичних методів.

Ключові слова: метод, аналіз, оцінка, фінансовий ризик, страхова компанія.

Постановка проблеми. Страхова діяльність на сьогодні піддається істотному впливу фінансових ризиків, що зумовлено мінливістю та невизначеністю умов її здійснення. Окрім цього, ринкова економіка формує нові вимоги до управління фінансовими ризиками страхових компаній, яке повинно базуватися на достовірній їх оцінці та аналізі. Все це зумовлює потребу у формуванні сукупності методів аналізу і оцінки фінансових ризиків страхових компаній та обґрунтуванні вибору найбільш ефективних із них у конкретних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню методів аналізу і оцінки ризиків, зокрема фінансових, присвячено низку робіт зарубіж-